

به نام یگانه معمار هستی

معماری فضاهاى آیینی

مجموعه مقالات دانشجویان کارشناسی ارشد معماری
دانشگاه آزاد اسلامی قزوین

زیر نظر: حسین سلطان زاده

پدید آورندگان:

حسین سلطان زاده، محمد عابدی، شایسته آرمندی، سیما جوادى، محمد رضا ولی ها، هومن خواجه پور، شیما دهقانی، محمود همتی، شادی آیین، صابره فدایی، زینب بابایی کلرود، زهرا رحیمی اتانی، آیسا محمدلوی شبستری، سمیرا ولایتی، زهرا بیگم تقوی

عنوان و نام پدیدآور: معماری فضاهای آیینی؛ مجموعه مقالات درسی دانشجویان
کارشناسی ارشد معماری دانشگاه آزاد اسلامی قزوین / پدیدآورندگان: حسین سلطان زاده
[و دیگران]؛ زیر نظر حسین سلطان زاده.

مشخصات نشر: تهران، چهار طاق، ۱۳۹۲

مشخصات ظاهری: ۱۲۷ ص: مصور (بخشی رنگی)، جدول ۲۹×۲۱ س م.

شابک: ۱۴۵۰۰۰ ریال : ۵-۲-۹۲۹۹۲-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: پدیدآورندگان حسین سلطان زاده، محمد عابدی، شایسته آرمندی، سیما جوادی، محمد رضا ولی ها، هومن خواجه پور...

یادداشت: کتابنامه

موضوع: معماری مذهبی

معماری مساجد

شناسه افزوده: سلطان زاده، حسین، ۱۳۳۵

دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قزوین

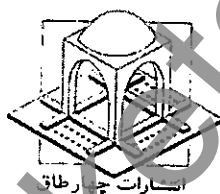
عنوان دیگر: مجموعه مقالات دانشجویان کارشناسی ارشد معماری دانشگاه آزاد اسلامی قزوین

رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ م/ ۴۶۰۰ NA

رده بندی دیویی: ۷۲۶

شماره کتابشناسی ملی: ۲۸۱۷۸۷۵

عنوان انگلیسی: RELIGIOUS SPACES ARCHITECTURE

عنوان کتاب: معماری بناهای آیینی

زیر نظر: دکتر حسین سلطان زاده

ناشر: انتشارات چهار طاق

صفحه آرا و ویراستار: مهندس هومن خواجه پور

طراح جلد: مهندس هومن خواجه پور

چاپ و صحافی: چاپ کهن

سال انتشار: ۱۳۹۲

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۲

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۱۴۵۰۰۰ ریال

شابک: ۵-۲-۹۲۹۹۲-۶۰۰-۹۷۸

• کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است •

مرکز پخش و فروش: تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، پلاک ۳۱۶، انتشارات پیام. تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۰۹۵۳۱

معماری یکی از گسترده ترین و کاربردی ترین هنرهاست که از دوران باستان تا دوران مدرن همواره متناسب با نوع فضاهای طراحی و ساخته شده بعضی از خصوصیات فرهنگی و هنری یک جامعه را باز می تابد، زیرا شکل گیری بسیاری از انواع فضاهای معماری و شهری به ویژه فضاهای عمومی و آیینی، از عوامل فرهنگی و آیینی افزون بر پدیده های محیطی و مادی تاثیر پذیرفته اند و به همین سبب است که بعضی از آثار مهم آیینی کمابیش همانند یک رسانه نیز مورد توجه قرار داشتند.

در سرفصل درس طراحی معماری (۲) در مقطع کارشناسی ارشد معماری مطرح شده که لازم است یک موضوع یا مفهوم انتخاب شود و بررسی های نظری روی آن انجام شود و سپس بر اساس آن طراحی یک پروژه انجام شود. فرآیند انتخاب موضوع طی مشورت با دانشجویان صورت پذیرفت و بررسی فضاهای آیینی و چگونگی بازتاب برخی از خصوصیات آن ها در فضاهای معماری مورد توجه قرار گرفت.

در دوران معاصر که از آغاز قرن حاضر کمابیش با توجه به معماری غربی و سپس معماری مدرن آغاز شد، طی چند دهه زمینه برای گسترش و فراگیری معماری مدرن فراهم شد و مراکز آموزشی جدید معماری نیز غالباً نقش موثری در توسعه معماری مدرن داشتند. چه بسا توسعه معماری مدرن در طراحی برخی از انواع فضاهای معماری و شهری مانند فضاهای خدماتی، سکونتگاهی و صنعتی چندان پیچیده و نامناسب به نظر نیاید، اما آشکار است که نتایج آن در طراحی فضاهای آیینی و بعضی از فضاهای عمومی و ملی چندان مطلوب نبوده و منجر به شکل گیری بعضی از فضاهای ناآشنا شده است. شاید بتوان یک از عوامل مهم در چنین فرآیندی عدم توجه کافی به طراحی فضاهای آیینی و مذهبی در مراکز آموزشی دانست و این پدیده سبب شده که در بیشتر موارد طراحان در فرآیند طراحی یک فضای آیینی همانند یک فضای معمولی همانند فضاهای سکونتگاهی یا اداری رفتار کنند و لازم است که در فرآیند آموزش معماری به ویژگی های فضاهای آیینی و چگونگی طراحی آن ها توجه کرد. به همین منظور در یک ترم آموزش به این پدیده در تحقیق و طراحی توجه شد.

مقاله های این کتاب حاصل فعالیت پژوهشی ساده دانشجویان در مدت زمانی نزدیک به شش هفته است که به صورت فوق برنامه آموزشی و البته همراه با مراحل شناخت و طراحی انجام شد و هدف از آن بررسی خصوصیات معماری یک فضای آیینی به صورت یک تمرین آموزشی بود .

لازم است از جناب آقای مهندس هومن خواجه پور که در گردآوری و تنظیم این مجموعه تلاش ویژه ای داشته اند ، سپاسگزاری شود.

حسین سلطان زاده

دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

www.ketab.ir

فهرست مطالب

۷.....	برخی ویژگی های بناهای آیینی / حسین سلطان زاده.....
۱۴.....	مقابر ومعاابد صخره ای مصر (از قرن ۳۵ پ.م) / محمد عابدی.....
۲۴.....	معماری اماکن آیینی زرتشتی (از قرن ۱۸ پ.م) / شایسته آرمندی.....
۳۲.....	معماری نیایشگاه های مایا (از قرن ۱۵ پ.م) / سیما جوادی.....
۳۹.....	معماری آیینی یونان باستان (از قرن ۱۳ پ.م) / محمد رضا ولی ها.....
۴۶.....	معاابد آیین کنفوسیوس چین (از قرن ۵ پ.م) / هومن خواجه پور.....
۵۵.....	معماری بومی امریکا (از قرن ۱ م) / شیما دهقانی.....
۶۳.....	معماری کلیساهای ارامنه (از قرون نخست م) / محمود همی.....
۷۱.....	معماری کلیساهای مسیحیت در ایتالیا (از قرن ۱۴ م) / شادی آیین.....
۷۸.....	آیین شینتو در معماری ژاپن (از قرن ۵ م) / صابره فدایی.....
۸۶.....	معماری معاابدن در ژاپن (از قرن ۶ م) / زینب بابایی کلرود.....
۹۴.....	معماری مساجد شمال آفریقا و مناره ها (از قرن ۶ م) / زهرا رحیمی اتانی.....
۱۰۴.....	سنت های معماری عثمانی (از قرن ۱۴ م) / آپسا محمدلوی شبستری.....
۱۱۲.....	معماری مساجد چین (از قرن ۵ قمری) / سمیرا ولایتی.....
۱۲۰.....	تکیه های امل و بابل (از قرن ۱۳ قمری) / زهرا بیگم تقوی.....

برخی ویژگی های بناهای آیینی

حسین سلطان زاده

یکی از مسائل مهم در دوره معاصر در رشته معماری این است که به نظر می رسد در بیشتر موارد دانشجویان معماری و در مواردی حتی افراد حرفه ای، در زمینه شناخت، تجزیه و تحلیل و همچنین در زمینه طراحی فضاهای آیینی هما روش های معمول در مورد بناهای سکونتگاهی یا با سایر کاربری های معمول را انتخاب می کنند، و نتایج این پدیده در دوره معاصر این است که برخی از بناهای آیینی مانند مساجد و مزارها و همچنین بعضی از بناها و فضاهایی که می توان بازتاب فرهنگی و هنر ایرانی و اسلامی را در آن ها مشاهده کرد، مانند بناهای کارکردی معمول یا سکونتگاهی و با توجه به ایده پردازی های فردی و گاه بی توجه به الگوها، نقش ها و زمینه های فرهنگی و بومی طراحی می کنند و نتیجه آن غالباً بناهایی است که به سادگی نمی توان آن را به زمینه فرهنگ و هنر ایرانی و اسلامی مربوط دانست یا به عبارت دیگر فاقد هویت فرهنگی است و در هر کجای جهان می تواند ساخته شود. در بیشتر موارد مشاهده شده است که مردم با این گونه بناها نمی توانند نوعی ارتباط مناسب فرهنگی برقرار کنند یا به عبارت بهتر، باید بیان شود که این گونه آثار زبان و بیان قدرتمند و مناسب فرهنگی ندارند تا امکان برقرار کردن ارتباط مناسب با مخاطبان را داشته باشند، هرچند که ممکن است از جنبه بصری زیبا و مناسب طراحی شده باشند.

این پدیده تنها مربوط به سرزمین ما نیست، بلکه کمابیش آن را در همه یا بسیاری از کشورها می توان مشاهده کرد، زیرا افزون بر آن که در بسیاری از موارد کارفرمایان یا مشاوران آنها توجه کافی به این پدیده ندارند، دانشجویان و معماران نیز در بیشتر موارد در دانشگاه ها به نظر می رسد که به اندازه کافی با پدیده های فرهنگی و اهمیت معماری در توسعه فرهنگی ملی و معنوی آشنا نمی شوند و به ویژه در بسیاری از مراکز آموزش معماری، آگاهی ها و آموزش های لازم و مناسب درباره چگونگی شناخت، بررسی و طراحی این فضاها آرایه نمی شود و دانشجویان و معماران به خود اجازه می دهند که همان شیوه ها و نگرش هایی که در طراحی یک فضای سکونتگاهی، اداری یا صنعتی دارند را در مورد یک فضای فرهنگی و آیینی نیز داشته باشند.

یکی از اهداف این بررسی این است که دانشجویان روش شناخت و بررسی فضاهای آیینی را به صورت کمابیش مناسب برای یک برنامه بسیار کوتاه مدت فراگیرند و در مرحله بعد طی یک برنامه آموزشی بتوانند بعضی از ویژگی های معماری فضاهای سنتی آیینی را در یک فضای معاصر بازتابانند.

موقعیت و مکان

موقعیت و مکان فضاهای آیینی متناسب با جهان بینی، اعتقادات، اسطوره ها، باورها و آداب هر گروه شکل می گرفت. در برخی آیین ها و مذاهب این اعتقاد وجود داشت که فضاهای طبیعی خاص، مکان هایی مقدس هستند. در آیین مهرپرستی، به سبب آن که غالباً باور داشتند که مهر از درون یک غار به دنیا آمده است، به غارهای طبیعی غالباً به عنوان مکان هایی مقدس می نگریستند و از آنها به عنوان مهرابه استفاده می کردند، و در مواردی که برای نیایش در شهرها و مناطقی که غاری وجود نداشت، به نیایشگاه احتیاج داشتند، فضایی کم نور مانند یک غار را حتی الامکان در زیرزمین یا عرصه ای مشابه آن خلق می کردند تا در هنگام نیایش احساس فضایی یک غار را تجربه کنند.

در برخی از دوره های ایران باستان، در قسمت هایی از سرزمین ایران برای چشمه های مهم و دائمی آب بسیار ارزش قائل بودند و آنها را گاه مقدس می دانستند و در کنار آنها فضاهایی برای نیایش و تقدیس پروردگار می ساختند. طاق بستان در کرمانشاه یکی از این گونه فضاهاست.

در برخی از این سرزمین ها به صورت نمادین از شکل کوه استفاده می کردند و به نظر می رسد که به این ترتیب گاه احساس نزدیکی به آسمان را در بالای برخی از معابدی که به شکل کوه ساخته می شدند، تجربه می کردند. می توان حدس زد که همه یا بسیاری از زیگورات ها در ایران باستان، بین النهرین و در امریکای جنوبی (در بین اقوام مایا و آزتک) بین این ترتیب شکل گرفته بودند.

در ادیان توحیدی، از جمله در اسلام با توجه به اهمیت حضور جمعی و گروهی از مومنان در انجام برخی از نیایش ها مانند نمازهای جماعت، موقعیت و مکان فضاهای آیینی متناسب با اندازه جمعیت هر سکونتگاه، نحوه توزیع آن و شرایط عمومی سکونت تعیین می شد. در این گونه موارد افزون بر معیارهای جمعیتی و شهری، پاک و غیرغصبی بودن زمین و مکان نیایش اهمیت داشت و می توان بیان کرد که غالباً پس از آن که فضایی به نیایشگاه اختصاص می یافت و نیایشگاه در آنجا ساخته می شد، فضا مقدس به شمار می رفت و احکام و آیین های دینی را در مورد آن لازم بود که رعایت کنند.